

373.31(082)

1778

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Криворізький державний педагогічний університет

Кафедра педагогіки і психології

*ПРОБЛЕМИ ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ
РЕФОРМУВАННЯ ШКОЛИ*

Збірник наукових та науково-методичних праць
кафедри педагогіки і психології
Криворізького державного педагогічного університету

Випуск 2

Кривий Ріг

2003

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ПІД ЧАС РОБОТИ НАД ПЕРЕКАЗАМИ

В статті пропонується система лексических упражнень, котры можна использовать при подготовке учащихся к изложению. Они являются важным составляющим в обогащении языковой среды, словарного запаса. В процессе работы над изложением младшие школьники учатся искусству воссоздания текста, укрепляют память, развивают мышление. Лексические упражнения способствуют успешному формированию умений и навыков связной речи.

There is a number of lexical exercises in the article. There exercises can be used in the stage of preparation for a written retelling. The lexical exercises promote the enrichment of language environment Working on their narration the primary school pupils master the art of retelling, enrich their lexical stock, strengthen the faculties of their memory, develop their thinking. The lexical exercises favor successful formation of abilities and skills in connected speech.

У системі роботи над мовою учнів одне з важливих місць посідають уроки розвитку зв'язного мовлення. Вони допомагають навчанню самостійно писати і переказувати твори, образною мовою відтворювати свої думки і почуття. Такі уроки сприяють розширенню і збагаченню словника дітей. Їх можна успішно проводити під час написання переказів.

У початкових класах основна увага приділяється роботі над переказами-розповідями. Словесник зобов'язаний навчити учнів логічно викладати свої думки як усно, так і письмово.

Усні перекази передбачають розвиток і удосконалення усного мовлення школярів. Вони сприяють розвитку логічного мислення учнів, формуванню їх умінь і навичок орієнтуватися у

тексті, доводити, переконувати, аналізувати. Усі перекази є фундаментом для письмових робіт.

Наведемо кілька текстів для усного переказу у третій класі.

Наприклад:

Вербиця

Верба – здавна одне з найпоширеніших дерев на Україні. Нею обсаджували ставки, береги річок, дороги. В усіх місцевостях України колись поширеними були тини з верболозу.

Славляться в нашому народі вербові вироби. Із цієї деревини виготовляли легкі вербові човни, олійниці, корита. З білої верби виробляли кобзи і бандури. З вербових дощок або з колод робили вулики, майстрували дерев'яні ложки.

А вербова дудка видавала чарівні мелодії.

(За А.Кондратюком)

I. БЕСІДА З КЛАСОМ

1. Чим обсаджували ставки, береги річок, дороги?
2. Яким ви уявляєте тин із верболозу?
3. Що виробляють з верби? Чи є у вас дома вербові вироби?
4. Що виробляли з білої верби?
5. Які прислів'я й приказки про вербу ви знаєте?

II. СКЛАДАННЯ КОЛЕКТИВНОГО ПЛАНУ ДО ТЕКСТУ

III. КЛЮЧОВІ СЛОВА, СЛОВСПОЛУЧЕННЯ

Найпоширеніше дерево, ставки, місцевість, тини з верболозу, вербові вироби, деревина, вербові човни, олійниці, корита, кобзи, бандури, колода, вулики, майстрували, дудка, чарівна мелодія.

IV. ЛЕКСИЧНА РОБОТА

1. Поясніть лексичне значення підкреслених слів: корито, колода, кобза, бандура, човен.

До яких частин мови вони належать? (при поясненні можна використати ілюстрації та тлумачний словник).

к о р и т о – відкрита дерев'яна посудина довгастої

форми, яка використовується для прання білизни, напування худоби.

к о л о д а – дерев'яний товстий стовбур, який використовується для різних господарських потреб.

к о б з а – струнний щипковий музичний інструмент.

б а н д у р а – український народний багатострунний щипковий музичний інструмент з корпусом овальної форми.

ч о в е н – судно невеликих розмірів, іноді видовжене з одного куска дерева.

2. Знайдіть у тексті слова, близькі за значенням, порівняйте їх.

(колись – здавна; виготовляли – виробляли; робили – майстрували).

3. Порівняйте словосполучення. Чи можна одне словосполучення замінити іншим, тотожним за значенням?

вербові тини – тини з верболозу;

вербові вироби – вироби з верби;

дерев'яні ложки – ложки з дерева;

вербова дудка – дудка з верби.

4. Знайдіть у тексті слово, яке було б близьким за значенням до поданих слів:

огорожа, паркан, штахети, частокіл, пліт, ліса, живопліт.

Поясніть, як ви його розумієте.

5. Дудка і сопілка це одне і теж? Доберіть до них слова – назви ознак, які б допомогли краще охарактеризувати їх.

6. Як ви розумієте вислови „*Видавала чарівні мелодії*”, „*Славляться у нашому народі*”?

7. Яку роль відіграє наголос у словах

ста́вки – ставкí;

дорóга – дорогá.

Чи змінюється лексичне значення слова?

V. ГРАМАТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Знайдіть та випишіть ряди спільнокорених слів. Виділіть корінь.

2. Випишіть слово, у якому ставиться апостроф, поясніть чому.

VI. ЗАВДАННЯ. Перекажіть ту частину тексту, де розповідається про вироби з верби. Усно розкрийте зміст одного прислів'я чи приказки:

ДЕ РОСТУТЬ ВЕРБИ, ТАМ ЧИСТІ ДЖЕРЕЛА ВОДИ.

ДЕ СРІБЛІЄ ВОДИЦЯ, ТАМ ЧИСТА КРИНИЦЯ.

ДЕ ВЕРБА, ТАМ І ВОДА.

ТАМ КРИНИЦЯ, ДЕ ВЕРБИЦЯ.

Барвінок

Росте барвінок у дубових та дубово-грабових лісах. Майже на всіх квітниках стелиться цей вічнозелений чагарник. Ця рослина щедро оспівана у народній творчості.

Живе чудова легенда про походження рослини. Діялося це тоді, коли турки й татари нападали на українську землю. Увійшли якомсь вороги в одне село й винищили там усіх людей. Лише один парубок та дівчина сховалися в лісі. Але і їх знайшли. Парубка люті вороги зарізали, а дівчину задушили. Ото з парубочої крові й виріс барвінок у лісі.

(З журналу).

I. БЕСІДА З КЛАСОМ

1. Де переважно росте барвінок?
2. Звідки можна дізнатися про походження рослини?
3. Про що розповідає легенда?
4. Хто сховався в лісі?
5. Що з ними зробили люті вороги?

II. СКЛАДАННЯ КОЛЕКТИВНОГО ПЛАНУ ДО ТЕКСТУ

III. КЛЮЧОВІ СЛОВА. СЛОВСПОЛУЧЕННЯ

Дубово-грабові ліси, квітники, стелиться, вічнозелений чагарник, народна творчість, турки, татари, винищили, парубок та дівчина, люті вороги, задушили, зарізали, парубоча кров.

IV. ЛЕКСИЧНА РОБОТА

1. Поясніть, як пов'язані між собою 1, 2, 3 речення?
Назвіть ключові слова.

(барвінок – вічнозелений чагарник – це рослина).

2. Поміркуйте, чи можна з останнього речення

використати словосполучення для іншої назви тексту? Яке?

3. Знайдіть у 1-2 реченнях слова, що є назвами дій. Чи будуть вони близькими за значенням?

4. Поясніть лексичне значення слів:

чагарник, легенда, винищити

ч а г а р н и к - кущові зарості багаторічних рослин;

л е г е н д а - поетичне оповідання або народне сказання про якісь історичні події чи життя людей;

в и н и щ и т и - припинити існування кого-небудь чи чого-небудь;

с т е л и т и с я - класти, розкласти що-небудь:

а) на поверхні чогось, вкривати чим-небудь поверхню;

б) розкласти постіль, приготівляючи до сну.

5. Прикметники у поданих словосполученнях замініть близькими за значенням:

чудова легенда; люті вороги.

6. Яке значення слів **живе, діялося** у тексті? Замініть їх близькими за значенням.

7. Спробуйте по-іншому висловити думку, яка виражена в останньому реченні.

V. ГРАМАТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Поясніть написання слів:

Дубово-грабові, вічнозелений, походження, сховалися.

2. Випишіть слова з ненаголошеними (Е), (И).

VI. ЗАВДАННЯ. Перекажіть ту частину тексту, в якій розповідається легенда про барвінок.

Червона калина

У народі живуть легенди про калину. Ось кілька з них.

У легенді „Дівочий ліс” розповідається про сміливу дівчину Маринку. Завела вона турків-бусурманів у непрохідні нетрі. Там вони загинули. Султан-турок стяв Маринці голову, заструменіла гаряча кров. І де та кровиця на камінь впала – калиною стала.

Інша легенда. Напали колись на українське село вороги. Дівчина-красуня, яку схопили бусурмани, вирвалася і почала тікати. Але раптом розірвалося її червоне намисто і розсипалися

по землі яскраві намистинки, з яких за деякий час і повиростали калинові кущі.

I. БЕСІДА З КЛАСОМ

1. Про які події ви дізналися з тексту?
2. Про що дізналися з першої легенди?
3. Чи близька за змістом друга легенда? Що у них спільного?
4. На скільки частин можна поділити даний текст.
5. Що символізує у народі червона калина?
6. Назвіть прислів'я, приказки, загадки, які ви знаєте про калину?

ДОВІДКА ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ:

„Дівчина, як у лузі калина”, „Любуйся калиною, коли цвіте, а дівчиною, коли росте”, „Розцвіла, як калина”, „Заливається, як соловейко на калині”, „У хустині дівчина, як у лузі калина”, „Та дівчина, як калина”.

ЗАГАДКИ:

„Сидить півень над водою з червоною головою”, „Серед ліса-праліса червоне плаття висить”, „У лісі-пралісі червоні хустки висять”, „За лісом, за пралісом червоні чоботи висять”, „Сидить півень на яворі, опустив крила кровавії”, „І не дівка, а червоні стрічки носить”, „У вінку зеленолистім, у червоному намисті видивляється у воду на свою хорошу вроду”.

III. КЛЮЧОВІ СЛОВА, СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ

Легенда, смілива дівчина, Марина, турки-бусурмани, непрохідні нетрі, загинули, султан-турок, стяв голову, заструменіла кров, вороги, дівчина-красуня, бусурмани, тікати, червоне намисто, яскраві намистинки, калинові кущі.

IV. ЛЕКСИЧНА РОБОТА

1. Складіть тлумачний словничок до поданих слів:
л е г е н д а – 1. поетичне оповідання або народне сказання про якісь історичні події чи життя людей; 2. те, що здається неймовірним, вигаданим.
н е т р і – труднопрохідні місця, зарослі лісом, чагарниками та ін.;
н а м и с т о – прикраса з перлів, коралів,

різнокольорових камінців, яку жінки носять на шії.

2. До слів *заструменіла, стояв* доберіть слова, близькі за значенням.

3. Поясніть, як пов'язані у другому абзаці 1 і 2, 3 і 4 речення?

4. Охарактеризуйте калину, дібравши до слова *калина* слова, близькі за значенням?

5. До слова *намісто* доберіть слова, близькі за значенням. Чи можна ними замінити дане слово у контексті?

ГРАМАТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Знайдіть у тексті спільнокореневі слова. Випишіть їх. Виділіть корені.

2. Правопис слів *бусурмани, непрохідні, розсипалися, червоне, схопили* перевірте за орфографічним словником.

ЗАВДАННЯ: Усно перекажіть одну із легенд, додавши до тексту прислів'я, приказки, загадки про калину.

Отже, усні перекази сприяють збагаченню словникового запасу, розвитку зв'язного мовлення, виробленню умінь точно, виразно передавати зміст почутого і прочитаного, а також розширити творчу уяву молодших школярів.

Білоконна Н.І, Меньшикова Т.

УДОЖНІ ТВОРИ ЛІТЕРАТОРІВ КРИВБАСУ НА УРОКАХ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

В статье рассматривается проблема уроков внеклассного чтения в начальных классах; анализируется педагогический опыт использования на таких уроках произведений литературы Криворожья.

The article deals with the problem of teaching home reading in the primary school; the pedagogical experience of the teachers who use the works of Kriviy Rih authors at their classes is analysed.